

A migráció aktuális pszichológiai perspektívái

FARKAS Johanna

A tanulmányban áttekintő képet kaptunk a pszichológiában aktuálisan zajló legfőbb kutatási irányzatokról, melyek a migrációt alapvetően krízisprovokáló tényezőként tartják számon. Mivel a kiindulópont a pszichológia tudományának alapvető felismerésével – miszerint a migráció hatására személyiségváltozások következnek be – egybeesik, de nem egységesen jelentkezik a megközelítésekben, ezért indokolt a több szempontú analízis elvégzése. A pszichológia több ága foglalkozik tehát a kérdéskörrel, kiemelten a pszichológiai antropológia, a kulturális pszichológia és a kulturális összehasonlító pszichológia. A kutatási területek kereszteződése, valamint a téma multidimenzionális és komplex jellege miatt interdiszciplináris keretek között történik a tudományos magyarázatok megfogalmazása.

Az utóbbi évtizedek társadalmi változásainak köszönhetően jelentősen növekedett a ki- és bevándorlások száma. A migráció fokozott jelenléte a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális kérdések mellett a pszichológiai koncepciók felértékelődését eredményezte. John W. Berry nagy hatású kanadai kutató szerint két fő terület különíthető el, melyekben a pszichológia közreműködése rendkívüli jelentőséggel bír.¹ Egyrészt a beilleszkedés, másrészt a csoportokon belüli és csoportok közötti viszonyok pszichológiai hatásainak terén, ezért a migráció kérdésköre aktuálisan a szociálpszichológiában jelenik meg központi szerepben. E területen belül pedig a *kulturális pszichológia* (cultural psychology) és a *kulturális összehasonlító pszichológia* (cross cultural psychology) – mely eredetileg a szociológiában gyökerezik – foglalkozik a területtel.²

A migráció kutatásában szemlélet- és megközelítésbeli különbségek, sokszor úgy tűnik, ellentétek vannak, mégis egyre inkább hangsúlyozzák a kutatók, hogy a migráció esetében tudományokat átívelő multidimenzionális aspektus alkalmazására van szükség. Napjainkban már nem elszigetelten kezelik a különböző társadalom- és természettudományok a migráció kérdéskörét, hanem *interdiszciplináris megközelítésben*, azaz tudományhatárokon átívelő magyarázatokat adnak egy-egy probléma megválaszolásaként. A megközelítés alkalmazásával lehetővé válik a migráció komplex területeinek számos nézőpontból történő pontosabb vizsgálata és kutatása.

Különböző perspektívák körvonalazódnak, emiatt a képviselők között nincs mindenben egyetértés. Azonban megközelítéstől függetlenül mindenki elfogadja, hogy a

1 Berry (2001) 615–631.

2 Liebkind (2001) 387.

migránsok egy kultúrát (home culture) reprezentálnak, amelyet magukkal/magukban hordoznak.³

- Például a *biológiai orientációjú megközelítések* a vándorlás háttérében álló örökletes tényezőkre keresik a választ. Egy, a vándorlás genetikai háttérében álló lehetséges tényezőt mutatott ki Chen munkatársaival.⁴ A dopamin receptorának jellegzetességeit például a 11-es kromoszómán található úgynevezett DRD4 (dopamin D4-es receptor) gén genetikai polimorfizmusa⁵ okozza. Azt találták, hogy a hosszú allélok előfordulása gyakoribb az olyan népek körében, melyeknek történelmében migrációs aktivitás (népvándorlás) volt jellemző.⁶ Legnagyobb arányban a dél-amerikai indiánok körében fordul elő, de magas allélgyakoriság mutatkozott az Európába vándorló zsidók körében is, és gyakorlatilag nem fordul elő a szardíniai népesség vonatkozásában, akik hosszú ideje egy helyen, a szigeten élnek.
- *A szociális tudományok* – eltérően a biológiai tudományoktól – a migrációhoz kapcsolódó kogníciók kutatásával foglalkoznak: azzal, hogyan éreznek a bevándorlók, milyen motivációk vezérik őket, mit gondolnak, milyen attitűdökkel rendelkeznek, illetve hogy mi vezethet tulajdonképpen a vándorlásukhoz.⁷

Jelen tanulmányban arra vállalkozunk, hogy a migrációt alapvetően a szociálpszichológia paradigmáján keresztül mutassuk be, egy olyan keretben, melyben a bevándorlás háttérében meghúzódó jellegzetességek és motivációk pszichológiai tényezői körvonalazódnak.

A migráció meghatározása

Migráció alatt egyének és csoportok egyik földrajzi helyről és kultúrából egy másikba történő költözését értjük, mely maga után vonja a kultúra áthagyományozódását és változásait. Nemcsak a csoport, de az egyén személyes élettörténetének is mindenképpen jelentős momentuma, melyet a pszichológusok *jelentős életpizód*nak (major life episode) tekintenek.⁸ A lélektani megközelítés – ellentétben a szociológiai-, földrajzi stb. megközelítésekkel – azon a tényen alapszik, hogy a migráció során az egyén számára új, viszonylag ismeretlen kulturális közegbe érkezik, s ezen tényező személyiségének változásait eredményezi.

A bevándorlás és a bevándorlók pszichológiai tanulmányozása

A migrációt érintő kérdések tanulmányozása számos tudományterület sajátja, nemzetközi szakirodalma igen sokszínű és sokrétű. Többek között foglalkozik vele az antro-

3 Mahalingham (2006) 9.

4 Chen et. al. (1999) 309–324.

5 Egy fajon belül előforduló két vagy több öröklődő változat előfordulása.

6 Székely et. al. (2002)

7 Bereczkei (2004) 456.

8 Brierbrauer (1996) 401.

pológia, a demográfia, a humán geográfia, a közgazdaságtan, a politikai tudományok, a szociológia, a jogtudomány és még a filozófia is, az elidegenedés és anómia kérdéseit érintően. Jóllehet az etnikai és interkulturális tanulmányok döntő túlsúlya tapasztalható, a háttérben mégis egyértelműen meghúzódik a pszichológia kitüntetett szerepe.

Szociálpszichológiai megközelítés

A pszichológia tudományán belül a *szociálpszichológia* foglalkozik leginkább a migráció problémakörével mind fogalmi, mind pedig empirikus úton. Abból a tapasztalatból indul ki, hogy az egyén számára ismeretlen kulturális közegbe kerül a vándorlás során.

A szociálpszichológiai megközelítés öt különböző szinten történő kutatása jól mutatja a téma komplexitását:⁹

- *Individuális szint*: az egyént (individuumot) meghatározó kogníciókat, affektusokat, a szocializáció során elsajátított magatartásminták és személyiségdiszpozíciók jellegzetességeit vizsgálja.
- *Interperszonális szint*: a kutatások az egyének között megvalósuló interakciók során létrejött sajátosságok megjelenését és hatásait fedik le.
- *Csoporton belüli tényezők szintje*: a csoportokon belüli konfliktusok területét öleli fel.
- *Csoportok közötti tényezők szintje*: a csoportok között manifesztálódó konfliktusok vizsgálatára vonatkozó körülmények kutatásával foglalkozik.
- *Kulturális szint*: a különböző kultúrák jellegzetességeit és különbözőségeit, illetve a migrációs politika hatásait vizsgálja.

Az individuális szint vizsgálati területei

Az egyént érintő dinamikák vizsgálatával kiemelten foglalkozik a személyiségpszichológia, és három fő területen körvonalazódnak azok a vizsgálati gócpontok, melyek a migrációt krízisprovokáló tényezőként értelmezik.¹⁰

- *A migráció mint eseményyszerű krízis megközelítése*: A megközelítés abból indul ki, hogy a migrációs élethelyzet az egyén alkalmazkodási stratégiáit fokozottan igénybe veszi, ezért megterhelő életeseménynek tekinti magát a bevándorlást. A megváltozott életkörülmények okán az egyénnek új megoldási stratégiákat kell alkalmaznia az adaptálódás céljából.
- *Az érzelmi krízisállapotokhoz kapcsolódó fogalmak és típusaik vizsgálata*: A nemzetközi szakirodalom elkülöníti az akcidentális (eseményszerű) és a fejlődési krízisek (például Erikson pszichoszociális fejlődésmélete) típusait. A megközelítés a migrációt az egyént érintő, főként eseményszerű krízisként interpretálja, melyet az esetleges fejlődési krízisek elmélyíthetnek.

9 Uo. 400.

10 Horváth-Militityi (2012) 11.

- *A migrációt kísérő veszteségek következményei:* A tapasztalatok szerint az esemény-szerű krízisek jellemző kísérőjelensége a veszteséget feldolgozó gyászmunka. A tárgyvesztést tágabb értelemben kiterjesztjük nemcsak a személyekre, kapcsolatokra, munkahelyre, de az eseményekre is, mivel hasonló feldolgozási folyamatok jellemzik.¹¹ E megközelítés azt emeli ki, hogy az egyén eredeti szociális és kulturális közegeinek elvesztése gyászmunkát aktivizál.

A pszichológiai szemléletmód több szinten történő összetett vizsgálatán túl viszont a szinteken belül is körvonalazódnak problémakörök, melyeket egyéb pszichológiai al-tudományok is kutatási területként jelölnek meg. A migráció hatására létrejött egyéni mentálhigiénés kérdésekkel a *klinikai pszichológia* foglalkozik, mely felöleli a beilleszkedési zavarok, fogyatékosságok feltárását és előrejelzését, de azok terápiás úton történő kezelését is.¹² A csoportos és társadalmi struktúrák változásainak hatásait pedig nap-jainkban a *környezetpszichológiai szemlélet* keretein belül vizsgálják, mely az egyént kör-ülvevő fizikai környezetet úgy értelmezi, hogy az jelentős hatást gyakorol érzelmeire, gondolataira és viselkedésére.¹³ A környezetpszichológia (environmental psychology) általánosan elfogadott alaptétele szerint a tartózkodási helyeink befolyásolják önérté-kelesünket, önmeghatározásunkat és személyes hatékonyságunkat. Az egyént körbe-ölelő tér, és az ahhoz kapcsolódó élmények leképeződnek, s elete helyeivé, helyszínéivé, emocionális tartalommal megtöltött életeseményeinek szerves részévé válnak. Maga a hely érzelmi élményeket mozgósít, melyek az egyén önértékeléséhez, identitásához, másoktól való megkülönböztetéséhez járulnak hozzá.

A migráció és a kultúra pszichológiai megközelítései

A pszichológia tudományán belül a migrációkutatások sarkalatos pontja a migráció és a kultúra megsgyjén helyezkedik el. Az alapvető hipotézis szerint a migráció során az egyének maguk is kultúra hordozói, és amikor a sajátjuktól eltérő kultúrával találkoznak, egyfajta *etnikai kulturális migráció* valósul meg. A legfőbb kutatási irányok ebből indulnak ki, és leggyakrabban a kulturális sokk és az akkulturáció folyamatainak leírá-sára vonatkoznak.

- *A kulturális sokk* (cultural shock) koncepciójának első megfogalmazója Kalervo Oberg antropológus volt, aki elsőként indult ki abból az elképzelésből, hogy az egyén vándorlása egyfajta stresszforrás.¹⁴ A megváltozott körülményekre sajátos módon kell reagálnia, és az új kultúrával való találkozás a személyiségét érintő változásokat eredményez.
- Az *akkulturáció* terminusa azokat az egyénben jelentkező változásokat öleli fel, melyek az eltérő kultúrájú személyek találkozásainak eredményeként mutatkoznak. A koncepció napjainkban a kulturális összehasonlító pszichológia leggyak-rabban alkalmazott perspektívája.

11 Pilling (2003)

12 Trull-Prinstein (2013) 4.

13 Dúll-Szokolcsky (2006)

14 Oberg (1960) 177-182.

A pszichológia tudományán belül három fő területen jelenik meg a migráció kérdésköre:

- Pszichológiai antropológia
- Kulturális pszichológia
- Kulturális összehasonlító pszichológia

Pszichológiai antropológia

Az antropológia és a pszichológia határterületén jelentkező pszichológiai antropológia (psychological anthropology) a kultúra és a mentális fejlődés vizsgálatát végzi. Fő fókuszában az ember tanulmányozása, a kultúra és az egyéni sajátosságok (például kogníciók, érzelmek, motivációk, mentális egészség) állnak, továbbá a kulturális csoportok egyénre gyakorolt hatásaira terjed ki. Első nagy hatású kutatója, Wilhelm Wundt, a pszichológia tudományának atyja a néplélektan koncepciójában az antropológia fontosságát hangsúlyozta.¹⁵ Másik jeles képviselője pedig a pszichoanalízis megteremtője, Sigmund Freud volt, aki szintén fontosnak tartotta a pszichológia és az antropológia komponenseinek együttes vizsgálatát, melyre csupán egy példa a *Totem és tabu* című nagyhatású művének megjelenése.¹⁶ Az 1970–80-as években éledt újra az emberi viselkedésre fókuszáló pszichológiai antropológia, és a csekély kutatói bázis főként a kognitív antropológián belül definiálja magát.¹⁷

Kulturális pszichológia

A korábban meghatározó alapvető pszichológiai kiindulópont – miszerint az embert jellemző pszichés mechanizmusok hátterében *univerzális jelenségek* állnak – túlsúlya miatt a kultúra szerepe háttérbe szorult. Egészen az ezredfordulóig váratott magára, hogy a kultúra és környezet – mint az emberre ható tényező – méltó rangját elnyerje. Először az 1990-es évek elején indultak ez irányú törekvések. Richard Shweder *Kulturális pszichológia* címet viselő alapvető munkájának megjelenésével bontakozott ki az új terület, a *kulturális pszichológia*.¹⁸ Ettől kezdve megszorodtak az empirikus kutatások, melyek következményeként elfogadottá és evidenssé vált a kulturális hatások jelentőségének fokozottabb figyelembevételé.¹⁹

A fenomenológiai alapokból kiinduló kulturális pszichológiai megközelítésben „minden jelenség egyedi, jelentését specifikus környezetétől kapja, csak saját jogán, saját környezetében tanulmányozható. A cél az egyén megértése saját történelmi és szociokulturális kontextusában, valamint annak feltárása, hogy az emberi elme és a kultúra hogyan építik egymást kölcsönösen”.²⁰ A kultúra és a lélek egymásra hat, kölcsönösen

15 Kitayama–Cohen (2010) 61.

16 Freud (1913; 2010)

17 D'Adrade (1992) 47–59.

18 Shweder (1990) 1–47.

19 Nguyen Luu (2003) 15–53.

20 Uo. 26.

alakítják egymást. A kulturális pszichológia a különböző kulturális megnyilvánulásokat (például jelenségeket, szokásokat), illetve a hozzájuk kapcsolódó pszichológiai struktúrákat, folyamatokat írja le. Mivel az ember alapvetően rendelkezik azon képességgel, mellyel a kulturálisan meghatározott társas kapcsolatokat tudja megélni, ezért a kulturális pszichológia képviselői nem fogadják el az emberi psziché egységességét (univerzalitását). Sokkal inkább a kultúra kontextuális tényezőinek tekintik az egyedi viselkedéseket, vagyis a kultúra és a psziché kölcsönösen változtató entitásaiként.²¹

A kulturális pszichológia keretén belül a migráció egyénekre gyakorolt hatásait három területen vizsgálják a kutatók:

- *A kultúra reprezentációja:* Önmagában az óhaza kultúrájának megértése nem fog minket közelebb vinni a bevándorlók kulturális pszichológiai jellegzetességeinek megismeréséhez. A kérdés az, hogyan élnek meg a *home culture*-t úgy, hogy egy időben az új hazához (host culture-höz) is megmaradnak viszonyulásaik. Ennek az elmozdulásnak a kontextusa szervesen kapcsolódik a kulturális identitás kialakulásához, ahhoz a *reprezentációhoz*, mely az egyén saját kultúrájának leképeződését és narratív elemeit tartalmazza. A bevándorlók alkalmazkodnak az új haza adottságaihoz, de az óhazához kötődő boltokban vásárolnak, saját etnikumukhoz tartozó éttermeket keresnek fel, és mindemellett a bevándorlókat érintő hatósági intézkedésekkel is tisztában vannak. Az *új identitásra* rendkívül sok és jelentős tényező hat, és a bevándorló etnikai és faji identitásának történelmi tapasztalatait is magukon hordozzák.
- *A társadalmi lokalizálódás és marginalizáció:* A *szociális lokalizáció* a különböző identitások kapcsolódását és kereszteződését eredményezi mind faji, mind pedig osztályszinten, az adott társadalmi kereten belül. A domináns csoportok tagjai határozzák meg a szociális kategóriákat a szociális hierarchiák legalizálása céljából. Ezek a csoportok a befogadó kultúra tagjai, és előfordulhat, hogy egyfajta diszkriminációs ideológia alkalmazásával *marginalizálnak* bevándorló csoportokat. A bevándorlók, mivel elvesztik az óhazában megszerzett státuszukat, pozíciójukat, nagyobb eséllyel marginalizálódhatnak az új hazában, mely mentálhigiénés kérdéseket vet fel.
- *A kulturális identitás létrejötte, jellemzői:* A bevándorlók erős pozitív kulturális identitással rendelkeznek, számos esetben az óhazát misztifikálják, és gazdagabb kultúrának minősítik az új hazával szemben. Az egyéni kulturális értékeiket személyes narratívába szervezik, mely bizonyos esetekben *idealizált identitás* kialakulásához vezethet.²²

Kulturális összehasonlító pszichológia

A tudományterület első hivatalos folyóirata a *Cross-Cultural Journal of Psychology* 1970-ben indult, majd 1972-ben alakult meg az Összehasonlító Pszichológia Társaság (As-

21 Kitayama–Cohen (2010) 4.

22 Sanger (1995)

sociation of Cross-Cultural Psychology). A kutatói bázis és a publikálási lehetőség által empirikus kutatások sora indult, s ez mutatja a tudományok közt elfoglalt helyének létjogosultságát. A 70-es évek közepétől indult kutatások az utóbbi tíz évben megsza-
porodtak, napjainkban pedig igen rangos szerepet vívott ki a kulturális összehasonlító pszichológia. Elsősorban az egyéni pszichológiai mechanizmusok kulturális jellegzettségével foglalkozik, melyeket szisztematikus kulturális összehasonlító vizsgálatokkal támaszt alá.²³ Tulajdonképpen a „kulturális összehasonlító pszichológiai kutatások eredményei kellene ahhoz, hogy megfogalmazódjon az új kulturális pszichológia.”²⁴ Az egyén pszichés működésének hasonlóságait és eltéréseit vizsgálja, melyek az eltérő kultúrákban és etnikai csoportokban jelentkeznek. Az emberi viselkedést és a kultúrát egymástól elválaszthatatlan egységként kezeli, ezért az emberi lélek univerzális felfogásával szemben foglal állást. Vallja, hogy a kultúrák közötti interakció fokozott mértékű, az utazás, a migráció, a globális média terjeszkedése, az internet lehetőséget teremt más kultúrákkal való találkozásra, és megszokottá teszi azt, ezáltal szorosabb kapcsolat alakulhat ki a kultúrák között. A globalizáció miatt tehát indokoltá válik a monokulturális szemlélettel szemben a kulturális tényezők fokozottabb vizsgálata és figyelembevétel. Annak érdekében, hogy egy átfogó, univerzális pszichológia teremthessen meg, a pszichikumot a kultúrák és az etnikai csoportok közötti hasonlóságok és különbségek megismerésének, vizsgálatának tárgyaként tekinti. A nemi különbségek, a kogníció, az agresszió, a csoportközi kapcsolatok mellett jelentős terület az *akkulturáció* kutatása, és az ezekhez kapcsolódó társadalmi kérdések.

Összegzés

A tanulmányban áttekintő képet kaptunk a pszichológiában aktuálisan zajló legfőbb kutatási irányzatokról, melyek a migrációt alapvetően krízisprovokáló tényezőként tartják számon. Mivel a kiindulópont a pszichológia tudományának alapvető felismerésével – miszerint a migráció hatására személyiségváltozások következnek be – egybeesik, de nem egységesen jelentkezik a megközelítésekben, ezért indokolt a több szempontú analízis elvégzése. A pszichológia több ága foglalkozik tehát a kérdéskörrel, kiemelten a pszichológiai antropológia, a kulturális pszichológia és a kulturális összehasonlító pszichológia. A kutatási területek kereszteződése, valamint a téma multidimenzionális és komplex jellege miatt interdiszciplináris keretek között történik a tudományos magyarázatok megfogalmazása. A tudományterületek jellegzetességein keresztül bepillantottunk a migráció hátterében meghúzódó dinamikai tényezőkre, és ismertettük a napjainkban alkalmazott aktuális megközelítések legfőbb megállapításait a veszteségekre és az adaptációs kihívások által tarkított élethelyzetekre.

23 Mahalingham (2006) 1–15.

24 Nguyen Luu (2003) 29.

IRODALOMJEGYZÉK

- Arnett, Jeffrey J. (2002): The Psychology of Globalization. In: *American psychologist*, Vol. 57. No. 10. 774–783.
- Bereczkei Tamás (2003): *Evolúciós pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Berry, John W. (1984): Multicultural policy in Canada: A social psychological analysis. In: *Canadian Journal of Behavioural Science*, 1984/16. 353–370.
- Berry, John W. (2001): A Psychology of Immigration. In: *Journal of Social Issues*, Vol. 57. No. 3. 615–631.
- Berry, John W. (2011): Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity. In: *Papers on Social Representations*. 2011/20, 2.1–2.21.
- Brierbrauer, Günter – Pedersen, Paul (1996): Culture and Migration. In: Gün R. Semin – Klaus Fiedler (eds.): *Applied Social Psychology*. London, SAGE Press.
- Chen, Chuansheng et al. (1999): Population Migration and the Variation of Dopamine D4 Receptor (DRD4) Allele Frequencies Around the Globe. In: *Evolution and Human Behavior*, Vol. 20. No. 5. 309–324.
- Chin, Jean Lau (2010): *The Psychology of Prejudice and Discrimination*. California, Greenwood.
- D'Adrade, Roy G. (1992): Cognitive anthropology. In: Schwartz, Theodore – White, Geoffrey M. – Lutz, Catherine A.: *New Directions in Psychological Anthropology*. Cambridge, Cambridge University Press, 47–59.
- Dúll Andrea – Szokolszky Ágnes (2006): *Környezet – pszichológia*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Esses, Victoria M. et al. (2010): Psychological Perspectives on Immigration. In: *Journal of Social Issues*, Vol. 66. No. 4. 635–647.
- De Haas, Hein (2008): Migration and development: A theoretical perspective. In: *International Migration Review*, Vol. 44. No. 1. 227–264.
- Freud, Sigmund (1913; 2010): *Totem és tabu*. Budapest, Hermit Könyvkiadó.
- Horváth-Militityi Tünde (2012): *Egy kultúraváltás szemszögéből láthatatlan migráncsoport élmény-niverzumai: a helyvesztés és beilleszkedés pszichés dinamikája*. Doktori értekezés. Forrás: <http://pszichologia.pte.hu> (2013. március 11.)
- Kitayama, Shinobu – Cohen, Dov (2010): *Handbook of Cultural Psychology*. New York, Guilford Press.
- Liebkind, Karmela (2001): Acculturation. In: Brown, Rupert – Gaertner, San: *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Oxford, Blackwell Press, 386–409.
- Mahalingam, Ramaswami (2006): *Cultural Psychology of Immigrants*. Mahwah, Erlbaum Press.
- Nguyen Luu, Lan Anh (2003): Lehet-e összehasonlító a pszichológia, ah kulturális? In: Nguyen Luu, Lan Anh – Fülöp Márta: *Kultúra és pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó, 15–53.
- Oberg, Kalervo (1960): Cultural Shock: Adjustment to new cultural environments. In: *Practical Anthropology*, 1960/7, 177–182.
- Pilling János (2003): *Gyász*. Budapest, Medicina Könyvkiadó.
- Sanger, Clyde (1995): *Malcolm MacDonald Bringing an End to Empire*. Quebec, McGill-Queen's University Press.
- Shweder, Richard A. (1990): Cultural Psychology – what is it? In: Stigler, James W. – Shweder, Richard A. – Herdt, Gilbert: *Cultural Psychology*. Cambridge, Cambridge University Press, 1–47.
- Soh-Leong, Lin (2009): „Loss of Connections Is Death” Transnational Family Ties Among Sudanese Refugee Families Resettling in the United States. In: *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol. 40. No. 6. 1028–1040.
- Spencer, Sarah (2011): *Migration Debate*. Bristol, Policy Press.
- Székely Anna – Sasvári-Székely Mária – Pléh Csaba (2002): *A „hosszú allél” története: A dopamin D4-es receptor genetikai polimorfizmusának pszichológiai vonatkozásai*. Forrás: <http://crl.ucsd.edu> (2013. április 6.)
- Trull, Timothy J. – Prinstein, Mitchell J. (2013): *Clinical Psychology*. Belmont, Wadsworth.
- Valsiner, Jaan – Rosa, Alberto (2007): *The Cambridge Handbook of Sociocultural Psychology*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Várhalmi Zoltán (2013): Migránsok Magyarországon. Transznacionalista szemüvegen keresztül. In: *Magyar Tudomány*, 2013/3. 275–281.
- Ward, Colleen A. – Bochner, Stephen – Furnham, Adrian (2001): *The Psychology of Culture Shock*. London, Routledge.

SUMMARY

The current psychological perspectives of migration

FARKAS Johanna

This study provided a complex picture on the current main research directions of psychology, qualifying migration basically as a crisis provoking factor. As the starting point coincides with the main recognition of the science of psychology - according to which the personality changes as a result of migration - but it is not standard in the approaches, the analysis shall be performed from different aspects. The issue is dealt with by several branches of psychology, principally by psychological anthropology, cultural psychology and cultural comparative psychology. Due to the crossing of the research areas and the multidimensional and complex nature of the topic, the scientific explanations are expressed among interdisciplinary frameworks.

